

Αναγκαίες Τομές και Παρεμβάσεις για τη Βελτίωση των ΑΕΙ:

Μια προσωπική άποψη

Νίκος Σιδηρόπουλος, 8/7/2006

Έχοντας παρακολουθήσει εκ των έσω τα τεκταινόμενα στο χώρο της ανώτατης παιδείας, θα ήθελα να καταθέσω την προσωπική μου άποψη σχετικά με τις παρεμβάσεις που απαιτούνται ώστε να ξεπεράσουμε το σημερινό τέλμα.

- **Ευθύνη και σοβαρότητα:** Υπάρχει σημαντικό έλλειμμα σε όλα τα επίπεδα. Από τους ατυχείς χειρισμούς, το επικοινωνιακό ύφος και (κυρίως) την έλλειψη αποτελεσματικότητας του ΥΠΕΠΘ, στην αδιαφορία πολλών Πανεπιστημιακών και φοιτητών, έως τη συστηματική παρεμπόδιση λειτουργίας των (δημοκρατικά εκλεγμένων) Ακαδημαϊκών οργάνων (Γενική Συνέλευση Τμήματος, Σύγκλητος, κλπ) από μειοψηφίες φοιτητών όταν η άποψη της πλειοψηφίας δεν τους αρέσει, και μέχρι τις μακροχρόνιες καταλήψεις και το χάσιμο μαθημάτων και εξαμήνων με τεράστιο κόστος για όλους: φοιτητές, γονείς, φορολογούμενους, καθηγητές. Αναρωτιέται κανείς: δεν θα ήταν δυνατό να διαδηλώσουν οι φοιτητές μας χωρίς να παρεμποδίσουν την εκπαιδευτική διαδικασία; Η απάντηση είναι βεβαίως ναι, όμως οι φοιτητές έμαθαν ότι ο παραλογισμός είναι αποτελεσματικός: η εκάστοτε ηγεσία κάνει τελικώς πίσω σταθμίζοντας το – κακώς εννοούμενο – πολιτικό κόστος (όφελος). Αυτή είναι, δυστυχώς, η αλήθεια. Το πλαίσιο συμπληρώνει η αξιωματική αντιπολίτευση που δίνει μαθήματα πολιτικής παλινωδίας: από το προεκλογικό προεδρικό ναι στα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια, στην εσωτερική κομματική διχογνωμία, στην προτεραιότητα στη δημόσια ανώτατη εκπαίδευση, στο όχι υπό τις τρέχουσες προποθέσεις, κλπ. Όλοι συζητούν για την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων, λες και αυτό είναι που μας καίει στην παρούσα κατάσταση. Ουδέποτε η κυβέρνηση / αξιωματική αντιπολίτευση εξέτασαν σοβαρά το τί και πως θα αποδώσει μια τέτοια κίνηση. Η αριστερά από την πλευρά της βλέπει πολιτική ευκαιρία για ταξική πάλη και νέους αγώνες και παραβλέπει τις παράπλευρες απώλειες – οι οποίες κάθε άλλο παρά παράπλευρες είναι. Ο μέσος πολίτης σχηματίζει κάκιση γνώμη – όχι άδικα – από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Είναι καιρός να τοποθετηθούν αυτοί που γνωρίζουν τα Πανεπιστημιακά πράγματα εδώ και στο εξωτερικό. Και αυτοί είναι, κατά τεκμήριο, πολλοί συνάδελφοι Πανεπιστημιακοί με διεθνή πείρα και παρουσία.
- **Αξιοκρατία, κίνητρα, αξιολόγηση:** Το πιο σημαντικό βήμα είναι η ενίσχυση της αξιοκρατίας σε όλα τα επίπεδα. Η σημερινή κατάσταση μακράν απέχει από καθεστώς στοιχειώδους αξιοκρατίας. Οι διαδικασίες εκλογής και εξέλιξης των μελών ΔΕΠ είναι αργές, τυπολατρικές, και δεν ευνοούν πάντα την αξιοκρατία, οι δε αποδοχές των μελών ΔΕΠ εξαρτώνται αποκλειστικά από τη βαθμίδα τους και τα χρόνια υπηρεσίας. Όμως είναι προφανές ότι δεν προσφέρουν όλοι το ίδιο. Υπάρχουν αρκετοί εξαιρετικοί πανεπιστημιακοί δάσκαλοι και ερευνητές στην Ελλάδα (και ακόμα περισσότεροι Έλληνες πανεπιστημιακοί στο εξωτερικό) με μεράκι και γνώση, ήθος, και διεθνή επιστημονική αναγνώριση. Υπάρχουν όμως

και πολλοί άλλοι που αφιερώνουν τον ελάχιστο δυνατό χρόνο στο Πανεπιστήμιο κάνοντας κουτσά-στραβά το μάθημα τους, δεν δημοσιεύουν (σχεδόν) τίποτα, δεν αναλαμβάνουν διοικητικό έργο (διότι ουδείς τους εμπιστεύεται να το φέρουν εις πέρας), δεν επιβλέπουν μεταπτυχιακούς και προπτυχιακούς φοιτητές και δεν έχουν καμία ουσιαστική συμμετοχή στα διεθνή επιστημονικά δρώμενα. Αρκετοί εξ αυτών είναι «ιπτάμενοι» - πηγαινοέρχονται δηλαδή στο περιφερειακό ίδρυμα όπου υπηρετούν για δύο μέρες την εβδομάδα. Αυτά είναι τα δύο άκρα και υπάρχουν πολλά ενδιάμεσα στάδια, προφανώς. Όλοι αυτοί όμως πρέπει να απολαμβάνουν τις ίδιες (χαμηλές) αποδοχές; Σε καλά πανεπιστήμια του εξωτερικού οι αυξήσεις δίνονται με αξιοκρατικά κριτήρια. Το πώς μπορεί να γίνει αυτό είναι λυμένο πρόβλημα εδώ και πολλά χρόνια – δεν χρειάζεται να ανακαλύψουμε ξανά τον τροχό. Σημασία έχουν η ποιότητα διδασκαλίας, το δημοσιευμένο ερευνητικό έργο, ένδεχόμενες επιστημονικές βραβεύσεις, η επίβλεψη φοιτητών, η προσέλευση ανταγωνιστικών ερευνητικών προγραμμάτων, το διοικητικό έργο, καθώς και η προσφορά εθελοντικού έργου (σύμβουλος σύνταξης επιστημονικών περιοδικών, συμμετοχή σε επιστημονικές επιτροπές, επιτροπές και διοργάνωση συνεδρίων κλπ.) στην επιστημονική κοινότητα που δραστηριοποιείται το εκάστοτε μέλος ΔΕΠ. Η αξιολόγηση και μισθολογική εξέλιξη των μελών ΔΕΠ κρίνεται συνήθως από τον εκάστοτε (αιρετό) Πρόεδρο του Τμήματος, συνεπικουρούμενο από επιτροπή καθηγητών του Τμήματος (με αιρετά μέλη) και υπό την υψηλή εποπτεία του (αιρετού) Κοσμήτορα της Σχολής. Το Τμήμα λαμβάνει ένα συνολικό ποσοστό αύξησης, το οποίο όμως κατανέμεται (πιθανά ανισομερώς) με αξιοκρατικά κριτήρια. Εξωτερική αξιολόγηση γίνεται από επιτροπή συναδέλφων καθηγητών αδιαμφισβήτητου κύρους και εμπειρίας. Τέτοιους έχουμε πλείστους, δόξα τω Θεώ, διακεκριμένους Έλληνες καθηγητές που ζούν και εργάζονται στο εξωτερικό. Σαν ακαδημαϊκοί δάσκαλοι, αξιολογούμε (τους φοιτητές μας, αλλά και συναδέλφους μας, όταν π.χ. υποβάλλουν δημοσίευση ή πρόταση χρηματοδότησης προς κρίση) και αξιολογούμαστε συνεχώς. Είναι δυνατό να αρνηθούμε την αξιολόγηση του ετήσιου έργου μας επί συνολικής και συλλογικής βάσης;

Χωρίς ανταποδοτικά κίνητρα για τους καλούς και αντι-κίνητρα (π.χ. αυξημένο διοικητικό, εργαστηριακό, η φροντιστηριακό έργο) για τους ανενεργούς, ουδέποτε θα προκόψει το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στο βαθμό που θα θέλαμε. Ένας μόνιμος επίκουρος δεν έχει ουσιαστικό οικονομικό κίνητρο να επιδιώξει την επιστημονική του καταξίωση και βαθμολογική εξέλιξη, αφού η καθαρή μισθολογική διαφορά με την βαθμίδα του τακτικού καθηγητή είναι περίπου 500 ευρώ/μήνα. Οποιαδήποτε άλλη παράπλευρη απασχόληση είναι πιο αποδοτική από οικονομική σκοπιά. Οι μισθοί των Πανεπιστημιακών δεν εξασφαλίζουν στοιχειωδώς αξιοπρεπή διαβίωση. Αυτό είναι τραγικό για αυτούς που τιμούν τον τίτλο του ακαδημαϊκού δασκάλου – ερευνητή, ενώ αυτοί που βλέπουν το Πανεπιστήμιο σαν πάρεργο εν τέλει αμείβονται πλουσιοπάροχα για την πενιχρή συνεισφορά τους.

- **Χρηματοδότηση:** Είναι γεγονός ότι τα ΑΕΙ της χώρας υποχρηματοδοτούνται σε πολύ σημαντικό βαθμό, κάτι που άλλωστε αναγνωρίζουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς. Η υποχρηματοδότηση είναι χρόνιο φαινόμενο που αγγίζει όλες τις πλευρές της Ακαδημαϊκής πραγματικότητας. Χρειάζεται γενναία ενίσχυση το

δημόσιο πανεπιστήμιο, για υποδομές (αίθουσες διδασκαλίας που να χωρούν το σύνολο των φοιτητών ενός έτους/τμήματος! – τι πολυτέλεια ...), επιπλέον επιστημονικό, τεχνικό-εργαστηριακό και διοικητικό προσωπικό, ενίσχυση της έρευνας, αξιοπρεπείς μισθούς για τους αξιοπρεπώς εργαζόμενους.

Αν όμως ξαφνικά βρίσκονταν χρήματα, πολλά χρήματα, για την ανώτατη παιδεία, πιστεύει κανείς ότι αυτό θα έλυne δια μαγείας όλα τα προβλήματα; Αν δεν επιστρέψουν οι φοιτητές μαζικά στις αίθουσες διδασκαλίας και στα εργαστήρια (ποσοστό παρακολούθησης διαλέξεων σήμερα: κάτω του 15-20% των εγγεγραμμένων – ήταν 40-50% όταν ο υπογράφων ήταν φοιτητής), αν δεν υπάρχει το έμπυχο υλικό (διδασκόντων και διδασκόμενων) και αν δεν υπάρχει κοινό μεράκι για μάθηση, δεν γίνεται τίποτα. Παίρνουν οι φοιτητές μας ότι έχουμε να τους δώσουμε, με τις όποιες ελλείψεις; Είμαι βέβαιος ότι για την πλειονότητα των φοιτητών η απάντηση είναι όχι. Υπάρχουν βέβαια και φωτεινές εξαιρέσεις – ευτυχώς πάντα υπήρχαν.

- **Έρευνα:** Η μεγάλη μας ελπίδα είναι η ενίσχυση της έρευνας, βασικής και εφαρμοσμένης. Ενίσχυση σημαίνει αναγνώριση της σπουδαιότητας και γενναία χρηματοδότηση με *αξιοκρατικά κριτήρια* της ερευνητικής δραστηριότητας σε επιλεγμένους τομείς αιχμής. Στην Ελλάδα παρατηρείται το διεθνώς πρωτότυπο φαινόμενο της ... διαπόμπευσης της έρευνας από φοιτητές οι οποίοι δεν έχουν (και δεν θα μπορούσαν να έχουν σε πρώιμο ή ακόμα και σε ώριμο προπτυχιακό επίπεδο) ιδέα τι είναι έρευνα. Η Ελλάδα έχει ανθρώπινο δυναμικό υψηλής ποιότητας το οποίο ακόμα φεύγει στο εξωτερικό προς αναζήτηση ερευνητικής στέγης. Πέραν από την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, αυτό θα συμβάλλει στην ενίσχυση της διδασκαλίας. Κατά κανόνα, ο καλός δάσκαλος είναι (ή, τουλάχιστον, ήταν) καλός ερευνητής.
- **Συμμετοχή και προσφορά στην διεθνή επιστημονική κοινότητα:** Τα Πανεπιστήμια μας πρέπει να κερδίσουν με το σπαθί τους διεθνή αναγνώριση επί τη βάση της ερευνητικής τους δραστηριότητας και της ποιότητας των αποφοίτων τους. Μας έχουν υπερσκελίσει Πανεπιστήμια γείτονος χώρας, όταν πριν από 10-20 χρόνια οι Έλληνες απόφοιτοι ήσαν περιζήτητοι για μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό και τα εν λόγω Πανεπιστήμια δεν υπήρχαν ή δεν είχαν ουσιαστική παρουσία στα διεθνή δρώμενα.
- **Λελογισμένη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και όχι τοπικός κατακερματισμός:** Η λογική του κατακερματισμού των επιστημονικών αντικειμένων σε επιμέρους «ειδικότητες» και η ίδρυση τμημάτων ανά την επικράτεια για κάθε μια από αυτές τις υπο-ειδικότητες ήταν στρατηγικό σφάλμα. Η διεθνής πρακτική είναι η αντίθετη – σύνθεση αντί κατακερματισμός. Στην Ελλάδα, από την «μαγιά» των παραδοσιακών τμημάτων Ηλεκτρολόγων Μηχανικών (που μετεξελίχθηκαν σε Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών) και Επιστήμης Υπολογιστών / Πληροφορικής (σύνολο 11 με το Τμήμα Ηλεκτρολόγων της Πάτρας), γεννήθηκαν δια εξωσωματικής γονιμοποίησης 8 υβριδικά τμήματα ανά την επικράτεια, το καθένα με το δικό του, πιο εξειδικευμένο τίτλο και πρόγραμμα σπουδών, και όλα ανεξαιρέτως χωρίς θεσμοθετημένα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων τους μέχρι αυτή τη στιγμή. Αυτό δεν εξυπηρετεί την επιστήμη, την κοινωνία, ή τους φοιτητές – είναι καθαρός παραλογισμός.

- **Δημοκρατική αυτοδιοίκηση και εμπιστοσύνη:** Η πηγή του κακού εν τέλει στην Ελλάδα είναι η – δυστυχώς όχι αδικαιολόγητη - καχυποψία που μας χαρακτηρίζει ως προς τις προθέσεις κάθε δημόσιου λειτουργού. Η διαφθορά είναι γύρω μας, είναι η περιρρέουσα ατμόσφαιρα. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι να κτίζουμε πρόσθετα στρώματα ελέγχου και να περιορίζουμε τους πάντες. Μικρο – μανάτζμεντ σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας διοίκησης, στο όνομα της διαφάνειας. Αυτή η πρακτική στραγγαλίζει κάθε δημιουργική προσπάθεια κάτω από το άγος της γραφειοκρατίας και του συγκεντρωτισμού, ενώ ελάχιστα αγγίζει την βαρεία διαφθορά. Χρειαζόμαστε *προσεκτική επιλογή στελεχών που θα έχουν σημαντική ελευθερία κινήσεων σε συνδιασμό με βαρύτατες ποινές στην περίπτωση αποκάλυψης διαφθοράς*. Πρέπει να λύσουμε τα χέρια των Πανεπιστημιακών ώστε να κάνουν το έργο τους. Το Πανεπιστήμιο χρειάζεται ουσιαστική δημοκρατική αυτοδιοίκηση, σεβασμό στις αποφάσεις της πλειοψηφίας, και την εμπιστοσύνη των πολιτών και των πολιτικών. Δεν χρειάζεται εξω-πανεπιστημιακό μανάτζερ, επειδή το Πανεπιστήμιο δεν είναι εταιρία. Είναι δημόσια επένδυση νευραλγικού χαρακτήρα.

Γνωρίζω φυσικά ότι πολλά από αυτά που προτείνω προυποθέτουν πολιτικό θάρρος για την εφαρμογή τους, κάτι που δεν περισσεύει. Όμως, σε λίγα χρόνια, θα έχουμε χάσει το τραίνο για τα καλά.

Νικόλαος Δ. Σιδηρόπουλος

Καθηγητής και Πρόεδρος
Τμήματος Ηλεκτρονικών
Μηχανικών και Μηχανικών
Υπολογιστών Πολυτεχνείου
Κρήτης